

substràtic no estigué menys arrelat en el nostre domini i en l'occità. En aquest domini lingüístic la toponímia ens el presenta en massa i més o menys pertot. El nom de riu, *la Creuse* (baix Llemosí) ja figura com a *Crosa*, S. VIII, en el Ravennate; en el Cantal compto 40 localitats dites *Cros* o *Le Cros*, i vuit *Croses* o *La Crose* (Amé, *Dict. Topo.*); no són tants a l'Aude però tanmateix hi veig nou (*Le*) *Cros* i un *La Crose* (ja esmentat *Ad Crosam* el 1011), de significat pertinent, car almenys en el cantó de Peiriac *Le Cros* és una cova i pertany al municipi de *Caunes*; hi ha un *Combe-Crose* a Fanjaus (ja dit *Cumba Crosa* el 1307), i dos *Le Rieu-cros* (*Rivo-Croso* a. 1371), Sabarthès, *Dict. Top.* En el Gers *croso* és freqüent com a nom de cova, i ens explica Polge que sol haver-hi llegendes de fades i d'*hommes* i *femmes sauvages* referents a aqueixes coves (*Mél. Phil.*, 1960, 38).

Es pot tornar *clos* per dissimilació: a l'Alt Ossau (Gave de Broustet) hi ha *La Artigue Close* (ja cinc vegades en un doc. de 1456, del *Cartulari B*, p. 256), i recordem que *CLAUSUS* en gascó hauria conservat el diftong *AU*, per tant es tracta de *CRÛSO*- i no pas de *CLAUSUM*.

De més a més n'hi ha diverses supervivències gascones com a apel·latiu (veg. *crosc* com a variant de *crot* *CRYPTA*, en Palay i en l'*AtlLingGasc.*) i Cénac assenyala *crosc* «silo: trou à conserver le grain» en el Gers. En fi a Provença *lou crosc* és 'la tomba, la sepultura': «contro lo Toumbo de Rouland / --- / entre li *crosc* jogon a barro» («parmi les sépultures»), *Nerto* v, 455; «—Vièi Mèste Ambroi, plouro toun drole! / Ai, ai, ai! —Vincèn fasié— vole, / Santen, que dins lou *crosc* em' elo m'empourtés / ---», *Mireio* XII, 61.3.

En cat. el mot ja abans quedà reduït a topònim. Però en aquesta forma apareix amb àmplia difusió. La documentació antiga fa suposar que el nom de la barriada barcelonina del *Clot*, havia estat de primer *Lo Cros de Semel* (doc. de 1068, *BDC* xx, 23 etc.). Hi ha un llogaret *Vallicrosa* cap als Aspres ross., ja esmentat com *Vallecrosa* el 974. La Vall de *Concròs*, per amunt de Setcases (Camprodon), és un masculí corresponent a *Cuma Crosa*, que Bast-Bass. assenyalen en documents de 957 i 1025. Balari (*Orig.*, 108-9) i Bast-Bass. (711-3) donen docs. de *Riu-Cros* (*Rivo Croso*, 1066), *Condamina Crosa* el 1098, *Ipsa Crosa* 1064, 1093, 1103, *Chrosels* o *Crosells* els anys 938, 973, 1027 i 1066 (modernament ha quedat sobretot *Cruells*) i hi afegeixen encara altres topònims moderns. En l'*Onom. Cat.*, moltes dotzenes. La inspecció dels llocs comprova que sovint hi ha això, disfressat per la dissimilació o l'etimologia popular (*Concròs* mateix ara es diu, més sovint, *-clòs*): el *Camí Clos* a Montesquiu d'Albera és un camí fondo; *Roques-Closes* a Oms són, en efecte, balmades.

Aquesta àrea és certament del NE., però cap al Priorat n'hi hauria un altre focus: *cròs* substantivat, en el sentit de 'mina', 'excavació per a una mina'. Com a NL n'anoto algun a Falset; a Bellmunt degué restar apel·latiu o almenys genèric, car allí el poble anomena *Lo Cros del Rei* l'anomenada oficialment *Mina Règia*, 60

i al costat queda un vell edifici conegut per *La Casa del kròs*; mentre que a la part oposada, dins el terme, hi ha *Lo Cros Ric*. A Marçà, *Lo Cros del Rabanyo* (< NP) mina, però allà el mot sembla haver-se aplicat a grans cavitats naturals: car, a la part més salvatge del terme, hi ha el gran *Barranc dels Cròsos*, on em ponderaven: «hi ha unes avencs tremendes, uns badats que fan por» (1935). En el Ross. alguns docs. mostren el mot encara amb vigor apel·latiu: car l'*InuLC* (s. v., i s. v. *escombrar*) en recull testimonis en un document de 1451 i en dos de 1321, on llegim «cavar en los *crosc* o caunes o balmes».

Potser hi hagué, a la Mallorca medieval, supervivència d'un duplicat mossàrab de *resola*, car en un relat de 1451, els forans es planyen «com no havien aconseguit lo governador a Beniçalem, o no li havien romput lo camí, lansant-li mil hòmens o pus; car, si ho haguessen fet, no se'n tornaria *crutxola* en Ciutat, car tot lo floret [dels ciutadans] era aquí, e la persona pròpia del governador; e tot ho hagueren mort: e governador e tots los altres», *Quadrado, Forenses y C.* (p. 355) explica «nadie absolutamente» (si bé reconeix que no és mot conegut); en efecte, podria ser una comparació amb el cul d'oli del gresol o amb la seva esmortida claror.

DERIV.: *Cresola*, equivalent o augmentatiu de *gresol*, V. supra [1389] i ja «ferroyll de ferre, canalobre de ferre, una *resola* de ferre», Ribes 1380 (*BABL* VI, 473). *Gresolada*. *Gresolam*. *Gresolar*. *Gresolera* nom de planta val.: Cavanilles, *Obs.* II, 332. *Gresolet*, diminutiu. *Gresoleta*.

¹ Veg. les cites dels *DAG*. i *AlcM* i els exs. que aniré citant. Afegim-hi la de JRoig: «Pres lo marit / --- / si-l pols té flac / --- / no l'han per res: / si les complau, / com fan l'esclau, / lo tracten, manen: / axí -l debanen / com un capdell / --- / e menys lo prehen / que un fesol; / sens lum *resol* / li fan tenir» (*Spill*, v. 530); «no vullau que pensen --- que yo sia *resol* de carnicer, que faça lum a altri e que creme a mi matexa», JoMartorell (*Ag.* III, 95); «*resòl*: candil» i «*resoleta*: candileja», en el valencià Sanelo, 58v.; més documentació en Grieria, *BDC* xx, 270-2. Avui es continua usant *resol* a tot el País Val. (fins a l'extrem Nord: *krezól*, El Boixar, 1934; i en el Sud, V. de Laguar, on li posen ble de *traponera* o sigui 'croca, torpa', 1962), a Tortosa (Moreira, *Folkl. Tortosí*, 491), i a Ribagorça (*resoleta* a Benavarrí, *BDC* VII, 74; *criola* a Peralta, *ZRPh*. XLV, 237). Mentre que a la resta del Princ., en el Rosselló i a les Illes s'ha canviat en *gresol*, forma atenuada, de data força recent. La trobo per primer cop en un misteri nadalenc de 1507, pertanyent a una col·lecció gironina: «un sistrill ab deu *grasols*». Es veu que aquesta innovació degué néixer precisament en aquella zona i trigaria més a estendre's a d'altres, com la balear: car en una adaptació que es féu d'aqueix misteri a Mallorca, posterior en prop d'un segle (1598), encara van posar «un satriy i dos *crasols*», Romeu i Figueres, *Poesia Pop. i Lit.*, 1974, 80-3. Més tard això fou acceptat a les Illes i tot.